

SYLWIA ZIELIŃSKA
UNIwersytet Szczeciński
EMAIL: SYLZIE@O2.PL

RÓŻNE OBSZARY DYSKRYMINACJI. CZY MOŻNA MÓWIĆ O DYSKRYMINACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W PRZESTRZENI POLITYCZNEJ NA PRZYKŁADZIE POLSKI?

Wstęp

System ochrony praw człowieka określa prawa przysługujące nie tylko pojedynczym jednostkom, ale też całym grupom społecznym. W przestrzeni politycznej widoczne są obszary, które nie do końca stanowią miejsca „wolne” od przejawów nierównego traktowania. Przykład stanowią, znikome wręcz, zauważalne w programach politycznych i wyborczych kierowane do środowiska osób niepełnosprawnych założenia programowe/wyborcze. Niewątpliwie, ograniczenia te pozwalają nadać temu procesowi znamiona dyskryminacji, uściślając dyskryminacji pośredniej. „Dyskryminacja pośrednia ma miejsce wtedy, kiedy pozornie neutralny przepis, kryterium lub działanie w praktyce powoduje niekorzystną sytuację dla osoby lub pewnej grupy osób w szczególności ze względu na (...) niepełnosprawność (...) w porównaniu z innymi osobami, nie jest prawnie i obiektywnie uzasadnione” [<https://rownetraktowanie.gov.pl>]. Dyskryminacja rozumiana może być też jako świadome pominięcie ważnych kwestii takich jak między innymi wdrożenie odpowiedniego aktu prawnego regulującego funkcjonowanie w dany obszarze społeczeństwa. W tym konkretnym przypadku znamiona dyskryminacji przyjmują niedostateczne zapowiedzi zmian na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych, co jest niekorzystne. Przejawem braku dyskryminacji byłaby współpraca ponad podziałami w celu wypracowania najwłaściwszych i efektywnych rozwiązań. Ważne też, by były to rozwiązania nowatorskie, niespotykane do tej pory, ale takie, które miałyby realny sens zastosowania.

Czy polska przestrzeń polityczna, ulegająca dalszym przeobrażeniom jest gotowa na przyjęcie i zaakceptowanie inności? Na ile zmiana w postrzeganiu

środowiska osób niepełnosprawnych podyktowana transformacją systemową otworzyła oczy nowemu układowi władzy? Autorka postanowiła przebadać i porównać programy wyborcze i polityczne dwóch największych partii politycznych obecnej sceny politycznej. Wybór tych ugrupowań nie jest przypadkowy-obydwie formacje budzą skrajne emocje, właściwie od samego początku ich powstania. Dla systematyki i przejrzystości analizowanych dokumentów zastosowano autorski podział założeń kluczowych, wskazując następnie minusy poszczególnych rozwiązań, opierając się na zaproponowanej we wstępie definicji dyskryminacji. By móc przejść do wniosków płynących z dokonanej analizy, należy scharakteryzować specyfikę przestrzeni politycznej przed i po 1989 roku.

Pod pojęciem transformacji systemowej należy rozumieć zmianę ustroju politycznego, systemu ekonomicznego oraz wprowadzenia zasad demokratycznego stanowienia prawa i zbudowania pluralistycznych struktur instytucjonalnych [Kaczmarek, Krzemiński, Litwa, Szymła 2005].

Okres polskiej transformacji systemowej cechują wieloetapowość – najpierw doszło do przeobrażeń politycznych. Kolejnymi, wynikającymi bezpośrednio, były zmiany gospodarcze. Ostatnim etapem transformacji, po 1989 roku, była zmiana przeobrażeń społecznych-zmiana sposobu postrzegania drugiej osoby. W okresie PRL-u osoby niepełnosprawne były izolowane od środowiska osób zdrowych. Z jednej strony nie zauważano potrzeb tej grupy, z drugiej zaś sądzono, że nie będą oni w stanie egzystować w społeczeństwie. Zmiana w nastawieniu do osób z dysfunkcjami, nazywanych w okresie PRL-u inwalidami, wynikała bezpośrednio ze świadomościowych zmian pozostałej, zdrowej reszty społeczeństwa. Zmiany w postrzeganiu pozwoliły zainicjować nowe rozwiązania prawne i instytucjonalne adresowane do osób niepełnosprawnych.

Zmiana w postrzeganiu niepełnosprawności i niepełnosprawnych po transformacji systemowej w 1989 roku

Przeprowadzony w roku 2011 Spis Powszechny wykazał, że w Polsce żyje ponad 4 miliony osób niepełnosprawnych. Transformacja ustrojowa mająca miejsce w 1989 roku dotyczyła nie tylko sfery polityki, lecz także spraw społecznych i gospodarczych. Uwydatnione zmiany, nowe realia i życie w nowym systemie, idące za tym przeobrażenia, dotknęły środowiska osób z niepełnosprawnością. W zmieniających się warunkach partie polityczne zmuszone były do „szukania poklasku” – przyszłego elektoratu wśród tych osób. W swoich programach

wyborczych wysuwano hasła: równości, sprawiedliwości, nie pomijając przy tym niepełnosprawnych. Także na listach wyborczych zaczęto wystawiać osoby z dysfunkcjami. „Osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają, zgodnie z ustawą, pomocy w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej” [Konstytucja RP 1997: 18]. Układając programy wyborcze, zaczęto uwzględniać środowisko niepełnosprawnych.

Przestrzeń publiczna (polityczna) po 1989 roku

Przed transformacją ustrojową nie było pluralizacji politycznej, istniały trzy, a właściwie jedna główna partia, jaką była Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR), dwie następne to tak zwane jej przybudówki. Wraz ze zmianą przeobrażeń po 1989 roku, powstały nowe formacje polityczne. Partie, które powstały wysuwały hasła wyborcze, kładąc nacisk na wolność, poprawę sytuacji gospodarczej, konieczność reform.

W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej działały legalnie trzy partie polityczne: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR), Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL) i Stronnictwo Demokratyczne (SD). Istnienie obok partii komunistycznej stronnictw sojusznicych (będących w rzeczywistości „partiami satelickimi” Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich).

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza utworzona została 15 grudnia 1948 roku w Warszawie na mocy wchłonięcia Polskiej Partii Socjalistycznej przez Polską Partię Robotniczą. Partia ta była partią komunistyczną – realizowała leninowski model partii politycznej, odwołując się do marksistowsko-leninowskiej koncepcji rozwoju społecznego. Każdy członek partii zobowiązany był do uznawania programu i założeń ideologicznych formacji, wspierania materialnego jej działania – składki członkowskie, oraz do aktywnej działalności w jednej z wybranych organizacji partyjnych [Wojtaszczyk 1999].

Relacje między wymienionymi partiami w żaden sposób nie opierały się na regułach państwa demokratycznego – nadrzędną rolę pełniła PZPR. Nie było możliwe istnienie żadnej opozycji ani też jakichkolwiek przejawów konkurencji ze strony pozostałych formacji politycznych. PZPR pełniła zatem rolę hegemonu.

System partyjny w okresie istnienia Polski Ludowej był oparty na trzech zasadach:

- 1) kierowniczej roli PZPR;

- 2) pełnej akceptacji zasad ustroju socjalistycznego przez wszystkie (legalnie) działające siły polityczne;
- 3) autonomii wewnętrznej stronnictw sojusznicznych (ZSL, SD), [Wojtaszczyk 1997].

Zgodnie z panującą doktryną, PZPR odgrywała kierowniczą rolę wobec państwa i przewodnią wobec społeczeństwa. Miała wiele instrumentów służących utrzymaniu monopolistycznej pozycji i w państwie i społeczeństwie. Należały do nich: wytyczanie programu działania dla państwa społeczeństwa, obsadzanie stanowisk w aparacie państwowym i organizacjach społecznych (nomenklatura partyjna) oraz kontrola realizacji założonej strategii rozwojowej państwa. Tworzono wieloletnie programy rozwoju (Plan 3-letni, Plan 5-letni), które były przyjmowane na zjazdach krajowych. Specyficzną była także tak zwana polityka kadrowa partii. Delegowała ona swoich członków lub zaufane bezpartyjne osoby na ważne stanowiska państwowe, zwłaszcza na szczeblu zarządzania w szeregu organizacji społecznych.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych partia, jaką była PZPR faktycznie przestała istnieć. Kolejne zmiany w kierownictwa – wybranie Wojciecha Jarużelskiego I sekretarzem w październiku 1980 roku – nie zdołały rozwiązać konfliktów wewnętrznych i zewnętrznych, a przede wszystkim wzmocnić partii. Konflikt zapoczątkowany został po śmierci Stalina (marzec 1953 rok), gdy doszło do nieporozumień między dogmatykami a „rewizjonistami”. Przyczynił się też do tego protest społeczeństwa wobec istniejącego ówczesnie systemu rządzenia, a później umocnienia grupy liberałów i wybór Władysława Gomułki na I sekretarza. Uwidocznił się podział wewnątrz partii – z jednej strony znaleźli się Ci, których nazwać można było reformatorami z obozu władzy – i to oni porozumieli się z opozycją, czego wyrazem były obrady Okrągłego Stołu trwające od 6 lutego 1989 roku. W wyniku obradów przeprowadzono częściowo demokratyczne wybory do parlamentu (czerwiec 1989 rok), w których to PZPR poniosła klęskę. Na XI Zjeździe 29 stycznia 1990 roku rozwiązała swe struktury.

Kierownicza (przewodnia) rola partii, jaką była PZPR, była widoczna poprzez kontrolę realizacji swoich programów za pośrednictwem członków partii oraz rozbudowanego systemu organów państwowych. Stronnictwa sojusznicze miały obowiązek akceptować te zasady [ibidem].

Rok 1989 był początkiem jakościowych przemian partii politycznych i systemu partyjnego w Polsce. Nastąpiło przejście od systemu partii hegemonicznej w okresie Polski Ludowej do systemu wielopartyjnego w III RP. Demokratyczny system wielopartyjny oznacza pluralistyczną podstawę jego funkcjonowa-

nia, wolność konkurencji oraz konieczność przestrzegania demokratycznych reguł konstytucyjnych, a zwłaszcza uczestnictwa w wyborach i podporządkowywania się mechanizmom parlamentarnym [ibidem].

Lata 1989-1990 to okres zmian i kształtowania się nowego układu sił w polityce. Na mocy postanowień Okrągłego Stołu miały miejsce wybory kontraktowe. Były to pierwsze wybory w „wolnej Polsce”. „Kontrakt” zawarto pomiędzy kandydatami wystawionymi przez PZPR a kandydatami opozycji. W konsekwencji wyborów zwycięstwo odniosła opozycja. Wyrazem zwycięstwa jest wprowadzenie nowych reguł, wdrożenia systemu demokratyzacji i daleko idącym zmianom w wyniku reform na polu: społecznym i gospodarczym [ibidem]. Do demokratyzacji przyczyniła się także nowa Ordynacja wyborcza z roku 1989. Zmianie uległy prócz systemu politycznego, takie elementy jak system partyjny. Rząd Tadeusza Mazowieckiego, który został powołany w wyniku wyborów i koalicja, która wtedy się uformowała była ponadpartyjna [ibidem]. „To była polityka ograniczonej współpracy między partiami, wywodzącymi się z PRL-u i siłami antykomunistycznej opozycji. Politykę tę można nazwać quasi-konsensualną” [ibidem]. W Sejmie kontraktowym ukształtowała się silna grupa reprezentantów Ruchu Komitetów Obywatelskich (RKO). W 1990 roku likwidacji ulega PZPR, w odpowiedzi na to tworzy się nowa formacja polityczna, którą jest Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP). Jest o wyrazem przeobrażeń, jakie miały później miejsce [ibidem].

Po podziale Akcji Wyborczej Solidarność (AWS) w latach 2000-2001, powstała nowa formacja Prawo i Sprawiedliwość. Od 12 czerwca 2002 roku, kiedy teka ministra sprawiedliwości była w rękach Lecha Kaczyńskiego, który pełnił tę funkcję w rządzie Jerzego Buzka, postulowano zaostrzenie kar dla przestępców. Przyczyniło się to do dużego wzrostu poparcia dla tego polityka [Kowalczyk, Sielski 2006: 192-201]. Razem z bratem, Jarosławem i Ludwikiem Dornem, Lech Kaczyński zaczął tworzyć nowe ugrupowanie polityczne. W marcu 2001 roku miała miejsce konferencja prasowa, na której zapowiedziano powstanie partii. Zapowiedziano szeroko idące reformy, konieczność odwołania się do „poczucia narodowej solidarności”. Krytykowano lidera AWS Mariana Krzaklewskiego. Zaczęto tworzyć regionalne Komitety Prawa i Sprawiedliwości. Pierwszy powstał w Białymstoku 22 marca 2001 roku. Dwa tygodnie później, 9 kwietnia powołano do życia Krajowe Biuro Organizacyjne Komitetów PiS, a 26 kwietnia Ogólnopolską Reprezentację Komitetów PiS. Poparcie dla PiS-u ciągle rosło. Kaczyński postulował działania mające na celu poprawę polskiej prawicy.

Lech Kaczyński 19 maja 2001 zapowiedział, że PiS pójdzie do wyborów sam, nie w koalicji z innym ugrupowaniem. W następnym dniu powołano Komii-

tet Wyborczy PiS. Lider Przymierza Prawicy (PP), Michał Ujazdowski przystąpił do sojuszu z PiS [Kowalczyk, Sielski 2006]. Kongres Założycielski odbył się 29 maja 2001 roku, a 9 czerwca partię zarejestrowano. Główne założenia programu wyborczego ogłoszono tego samego dnia na konwencji wyborczej. Hasła, jakie wysuwano to: walka z korupcją poprzez utworzenie urzędu, ale tego powołanego.

Od pewnego czasu trwał konflikt personalny między Lechem Kaczyńskim a Jerzym Buzkiem. Odpowiedzią na konflikt było zdymisjonowanie Kaczyńskiego.

Mimo dymisji Kaczyńskiego, przy wciąż rosnącym poparciu społeczeństwa, zaczęto przygotowywać kampanię wyborczą. Z list Komitetu Wyborczego Senat 2001 startowali kandydaci do Senatu. Przewodniczącym Komitetu Wyborczego PiS został Lech Kaczyński. Szefem sztabu – Ludwik Dorn. Rzecznikiem prasowym Adam Bielan. W Warszawie 4 sierpnia 2001 roku odbyła się konwencja wyborcza Prawa i Sprawiedliwości. Billboard wyborczy odsłonięto 12 sierpnia. Plakat utrzymany był w zielonej i pomarańczowej tonacji. Znalazł się na nim wizerunek Lecha Kaczyńskiego i nazwa partii [ibidem].

W wyborach prezydenckich 8 października 2000 roku Andrzej Olechowski zajął drugie miejsce uzyskując 17,3 proc. głosów w pierwszej turze. Zwycięzcą został Aleksander Kwaśniewski przy poparciu 53,9 proc. W wyborach tych Andrzej Olechowski był kandydatem popieranym przez liberałów. Wydarzenia te poprzedzają powstanie Platformy Obywatelskiej. Nowym przewodniczącym Unii Wolności 16 grudnia 2000 roku zostaje Bronisław Geremek, pokonując Donalda Tuska (Kongres Liberalno-Demokratyczny). Uwydatnia to podział na starych unitów i liberałów. W styczniu 2000 roku po przegranych wyborach do Rady Krajowej Donald Tusk wraz z dużą częścią liberałów występuje z UW. Andrzej Olechowski – wraz z Donaldem Tuskiem i Maciejem Płażyńskim ówczesnym Marszałkiem Sejmu – polityk ruchu społecznego AWS, 11 stycznia 2001 roku powołuje do życia Platformę Obywatelską, zwaną „platformą ludzi środka”. W skład PO wchodziły takie ugrupowania, jak RS AWS, byli członkowie UW, SKL. Dokumenty założycielskie podpisano 24 stycznia 2001 roku, zapowiadając utworzenie partii politycznej. Rada polityczna SKL zapowiedziała wystąpienie z AWS i stworzenie wspólnej listy wyborczej z platformą. Prezes SKL Jan Maria Rokita i liderzy PO 22 marca 2003 roku podpisują deklaracje o współpracy. Miesiąc później Paweł Piskorski zostaje szefem sztabu wyborczego. W wyniku prawyborów odbywających się od 5 maja do 22 czerwca wybrano kandydatów na posłów reprezentujących PO – 411 kandydatów; 16 % to były kobiety. Kampania wyborcza PO rozpoczęła się 8 lipca 2001

roku. Na czele komitetu wyborczego stanął Andrzej Olechowski, zapowiadając „program dla normalnych ludzi, chcących normalnego państwa” [ibidem].

Do głównych haseł jakie wysuwano należały: „Normalni ludzie, normalna Polska, Żeby mieć trzeba chcieć”. Logiem partii został obrys Polskiej mapy umieszczony na granatowym tle. Kolory te symbolizowały kolejno: pomarańcz – ciepło, granat – nowoczesność i spokój. „Trzej tenorzy”, jak zwano: Tuska, Płażyńskiego, Olechowskiego wspólnie występowali na plakatach wyborczych [ibidem].

Program, jaki partia proponowała postulował integrację z Unią Europejską, i gospodarkę rynkową. Był to program liberalno-konserwatywny. Formacja polityczna opowiadała się za wprowadzeniem podatku liniowego, który budzi po dziś dzień kontrowersje. Osób osiągających najniższe dochody podatek ten nie dotyczyłby. Partia przejawiała szczególne zainteresowanie przedsiębiorstwami – postulowała o zmianę w zapisach w kodeksie pracy, tak by wspierać drobnych przedsiębiorców poprzez ułatwienia w zatrudnianiu. W zakresie systemu politycznego partia chciała wprowadzenia zmian mających na celu wprowadzenie wyborów większościowych a przede wszystkim wprowadzenia bezpośrednich wyborów na szczeblu samorządowym. W edukacji opowiadano się za wyrównaniem szans w dostępie do edukacji na wsiach i małych miastach [ibidem].

Nowo powstałe po roku 1989 partie polityczne zaczęły działać w warunkach, które sprzyjały rozwojowi demokracji. Wraz z jej rozwojem i tworzeniem się nowych stronnictw w zmieniającej się Polsce nastąpiła wzmożona rywalizacja w celu pozyskania jak największego poparcia społeczeństwa. Rywalizacja między Platformą oraz Prawem i Sprawiedliwością jest wciąż aktualna.

W poszukiwaniu elektoratu. Kto na Nas zagłosuje?

W państwach demokratycznych wybory są najważniejszym wydarzeniem politycznym. Biorący udział w wyborach (partie polityczne) wyrażają opinie społeczeństwa. Rywalizując o mandaty odzwierciedlają interesy poszczególnych grup społecznych. Rywalizacja między partiami oznacza także rywalizację między ich programami politycznymi. Ta partia, której program reform zyska więcej elektoratu jest partią zwycięską. Gdy po wyborach dochodzi do zmiany władzy politycznej (ta partia, która rządziła do tej pory odchodzi bądź sprawuje władzę, ale w opozycji, ewentualnie tworzy koalicje ze zwycięską partią), to jest to wyrazem zmian w poglądach większej części społeczeństwa. Zwycięskie ugrupowanie zdobyło większą liczbę głosów, pozyskało większy elektorat.

Obrazuje to konieczność realizacji interesów wcześniej niedocenionych. Wybory pozwalają obywatelowi wybrać swojego reprezentanta poprzez nadanie władzy politycznej na określony czas, do następnych wyborów parlamentarnych. W ten sposób obywatele wpływają na proces sprawowania władzy – wybierają swojego przedstawiciela, posła, senatora, partię polityczną, który będzie rządził w ich imieniu [Żukowski 2004].

Wybory pełnią określone funkcje: wybierana jest elita polityczna, która sprawują władzę polityczną. Inną ważną funkcją jest funkcja programowa zwana inaczej polityczno-programową. Funkcja ta polega na popieraniu programów politycznych tej formacji politycznej, której założenia programowe nam odpowiadają [ibidem].

Program polityczny (wyborczy) stanowi podstawę, na której partię polityczne (jednostki czy ruchy społeczne) opierają swoje dążenia do uzyskania poparcia obywateli (elektoratu), w następstwie którego zdobywają władzę polityczną [Chmaj, Marszałek-Kawa, Sokół 2001]. Sformułowany program polityczny jest wyrazem uświadomienia sobie przez jednostki (członków partii) kierunku działań politycznych, determinujących zmiany społeczne, ekonomiczne czy gospodarcze. W każdym z programów partii politycznych (czy powołujących ją do istnienia, czy w trakcie kampanii wyborczej) znajdują się podstawowe zasady, które określają istotę władzy i państwa.

Uznać można, że partię polityczne są odzwierciedleniem osobistych interesów z zakresu ekonomicznego, politycznego, a przede wszystkim ideologicznego. Stanowią grunt do przeniesienia na konkretne działania (po zdobyciu władzy politycznej, po wygranej w wyborach) określonej ideologii danej partii [ibidem].

Najprościej program wyborczy zdefiniować można jako zapis, w którym partia polityczna prezentuje swoje podstawowe cele, które chciałaby zrealizować, po ewentualnej wygranej po wyborach. Formacje prezentują więc w programach założenia i hasła przewodnie [Bańkiewicz 1996].

Programy wyborcze charakteryzują się pewnymi stałymi elementami. Są to:

- 1) ocena aktualnego stanu sfery politycznej oraz wskazanie działań, jakie partia podejmie jeśli uzyska faktyczny wpływ na władzę;
- 2) koncentracja autorów programów wyborczych głównie wokół wewnętrznych spraw kraju; w niektórych programach poświęcana jest też uwaga sprawom międzynarodowym (kwestia wstąpienia do struktur Unii Europejskiej czy Paktu Północno-Atlantyckiego, a także kwestie takie jak misje wojskowe);

- 3) odwołanie się do emocji adresatów; ma to na celu aktywizację elektoratu oraz budowanie w nich przekonania o przynależności do zbiorowości politycznej;
- 4) posiadanie charyzmatycznego lidera; nakreśla się sylwetkę przywódcy wskazując jego zalety [ibidem].

Partie polityczne swoje założenia sformowane w programie wyborczym głoszą w czasie kampanii wyborczej, w trakcie której chcą zdobyć poparcie.

Kampania wyborcza jest procesem, w którym rywalizujące ze sobą w wyborach partie polityczne zmierzają do pozyskania głosów wyborców. Każda kampania ma miejsce przed samymi wyborami. Im bliżej dnia wyborów, tym intensywność prowadzonej kampanii wyborczej wzrasta. Kampania wyborcza we współczesnych państwach demokratycznych odgrywa ogromną rolę. Elektorat partii politycznej ulega ciągłej zmianie, dlatego też partie w kampanii wyborczej aktywnie zabiegają o głosy sympatii.

Prawo wyborcze określa czas trwania i formę kampanii. By zapewnić formacją politycznym równe szanse, prawo gwarantuje im bezpłatny, równy dostęp do państwowych środków przekazu [ibidem].

Wnioski z przeprowadzonej analizy wybranych programów wyborczych/politycznych na przestrzeni 2005-2009 roku

Analizy porównawczej programów wyborczych z lat: 2005, 2007, 2009 dokonano na podstawie treści zawartych w programach formacji politycznych, jakimi są: Platforma Obywatelska oraz Prawo i Sprawiedliwość. W ramach analizy komparatywnej porównano programy wybranych partii politycznych z punktu widzenia założeń programowych dotyczących środowiska osób niepełnosprawnych w następujących zakresach szczegółowych (obejmuje różne sfery działalności czy aktywności):

- 1) aktywizacja niepełnosprawnych;
- 2) poprawa sytuacji socjalno-bytowej;
- 3) dostęp do edukacji;
- 4) niepełnosprawni w sporcie;
- 5) opieka nad dziećmi niepełnosprawnymi;
- 6) dostępność opieki zdrowotnej.

Celem była analiza wybranych programów politycznych oraz próba postawienia odpowiedzi na pytania: czy formacje polityczne, jakimi są PO i PiS, adresują swoje założenia, hasła programowe do środowiska osób niepełnosprawnych? Jeśli tak, to na jakie sfery życia człowieka kładą nacisk?

Aktywizacja niepełnosprawnych

W sferze aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych w 2005 roku najwięcej propozycji przedstawiła Platforma Obywatelska – wskazując, że w pierwszej kolejności należy wdrożyć działania, które będą miały na celu przeciwdziałanie wykluczeniu ze społeczeństwa, działania mające na celu umożliwienie pełniejszego udziału w życiu społecznym, poprzez wprowadzenie nowej polityki, której jednym z głównych założeń będzie zwiększenie wskaźnika zatrudnienia.

W tej sferze Prawo i Sprawiedliwość proponowało zatrudnienie jako formę rehabilitacji zawodowej. Założenia te, gdyby były wprowadzone, nie wnoszą żadnych zmian – jest to koncepcja zatrudnienia wspomaganego.

Platforma Obywatelska w programie z 2005 roku opowiadała się za działaniami mającymi na celu zapobieżenie wykluczeniu niepełnosprawnych. Działania te miałyby polegać na wprowadzeniu nowego wymiaru aktywizacji osób z dysfunkcjami, doprowadzić do wzrostu (w ciągu najbliższych 5 lat) aż dwukrotnie wskaźnika zatrudnienia tych osób, a w konsekwencji przyczynić się do większej integracji tych osób ze społeczeństwem. Należy wprowadzić nową politykę, kładącą nacisk na realne (rzeczywiste) propagowanie zatrudnienia, wśród pracodawców, niepełnosprawnych, jak i w całym społeczeństwie. Prawo i Sprawiedliwość uważało, że należy finansować głównie aktywizację poprzez rehabilitację zawodową, aż po zatrudnienie. Sugerowało, że środki pieniężne muszą iść za osobą niepełnosprawną. Już dwa lata później usługi z zakresu poradnictwa zawodowego i pracy miałyby podnieść wskaźnik zatrudnienia nie tak jak w 2005 roku, ale o 10% (program PO). Wprowadzenie różnych form, które miałyby być pomocne przy zatrudnianiu, odpowiednio dopasowanymi do stopnia niepełnosprawności – ujednolicenie orzekania o niepełnosprawności. To, co pojawiło się w programie PiS, pojawia się w programie PO – kwestia „pieniądze powinny iść za niepełnosprawnymi”. Inny model subsydiowania. Propagowanie zatrudniania w administracji publicznej (dotychczas wynosi procentowy udział 0.8%, a według PO powinno być 4%). Metody, które mają przyczynić się do wzrostu zatrudnienia powinny być adresowane do poszczególnych grup społecznych, w tym niepełnosprawnych. Kolejny raz wspomniano o nowej polityce. Rozwiązania w sferze aktywizacji zawodowej powinny być wypracowane wspólnie z niepełnosprawnymi, zgodnie z prowadzoną

przez rząd polityką społeczną. Konieczne jest sukcesywne wprowadzenie tych zmian, czego efektem będzie polepszenie sytuacji tych osób z naciskiem na integrację społeczną, podniesieniem poziomu wykształcenia, większą aktywnością zawodową. Według PO konieczna jest drastyczna zmiana na rynku pracy. Powinna być ona bardziej efektywna niż dotychczas i dokładniej adresowana do tych grup społecznych, gdzie wskaźnik zatrudnienia jest najniższy.

Wielokrotnie partie polityczne poruszały kwestie niedostatecznego udziału osób niepełnosprawnych w życiu zawodowym. Mimo tego, z braku jakiejkolwiek ciągłości w prowadzeniu zmian, choćby po wygranych wyborach, sytuacja ta nie uległa znaczącej zmianie.

Poprawa sytuacji socjalno-bytowej

Tylko w programach wyborczych w 2005 roku w obu partiach politycznych można znaleźć wzmianki na temat poprawy sytuacji socjalno-bytowej. W przypadku Prawa i Sprawiedliwości pojawia się zapowiedź inicjacji działań przyczyniających się do polepszenia sytuacji osób niesprawnych. Nie jest wskazane, na czym działania miałyby polegać. Osoby niepełnosprawne są włączone obok emerytów i przewlekle chorych, w jedną grupę. Innowacyjny rodzaj opieki nad osobami niesprawnymi proponowała w tym samym roku PO – poprzez rodzinne formy opieki zastępczej. Konieczne jest podniesienie standardu opieki socjalnej, to zapowiadało PO. Chciała tego dokonać przy obniżeniu kosztów. Zastanawiające jest, jak miałyby to zostać osiągnięte, gdyż to założenie programowe wykluczało drugie. PO zapowiadała starania, których zadaniem byłoby przeciwdziałanie wykluczeniu niepełnosprawnych.

Można odnieść wrażenie, że partie polityczne absolutnie nie mają pomysłu na poprawę sytuacji socjalno-bytowej osób niepełnosprawnych. Zapowiadane zmiany są nierealne, wysuwane hasła wyborcze można uznać jedynie za populistyczne zapowiedzi, niemające żadnego przełożenia w rzeczywistości.

Dostęp do edukacji

W przypadku PiS w żadnym programie politycznym nie ma wzmianki na temat dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych. Platforma Obywatelska informuje, że jedynie niewielki odsetek osób z dysfunkcjami kontynuuje naukę na studiach. Należy zwiększyć ten wskaźnik poprzez zmianę edukacji niepełnosprawnych, a także likwidację barier (architektonicznych, transportowych) by umożliwić naukę w szkołach wyższych. Według danych zaledwie 0,5% studiujących to osoby niepełnosprawne, w ciągu niespełna trzech lat wskaźnik ten powinien oscylować na granicy 2% wzwyż.

Niekorzystna sytuacja, jaką jest niewielki odsetek wyższego wykształcenia wśród niepełnosprawnych wpływa bezpośrednio na problemy ze znalezieniem zatrudnienia przez te osoby.

Niepełnosprawni w sporcie

Zarówno w roku 2005, jak i w 2009 (bez 2007) PiS opowiadało się za stworzeniem takiej formy rehabilitacji zdrowotnej, sprzyjającej integracji ze społeczeństwem, jaką miał być system sportu i rekreacji osób niepełnosprawnych. Byłoby to przejawem integracji społecznej w pełnym tego słowa wymiarze. Konieczne jest usunięcie prócz barier architektonicznych, także barier organizacyjnych i proceduralnych. W roku 2005 PiS zwróciło uwagę na niezwykle ważny aspekt, jakim są świadczenia pieniężne dla paraolimpijczyków. Powinno umożliwić się podejmowanie studiów sportowych także dla niepełnosprawnych. Według PO, obiekty sportowe większości nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Należy temu przeciwdziałać, co przyczyni się do przełamania barier (poziom jakości sportu szkolnego i akademickiego musi ulec poprawie).

Sport osób niepełnosprawnych traktowany jest jako sport drugiej kategorii. Widoczne jest to, poprzez mniejsze nakłady finansowe, jakimi państwo dotują uprawiane przez niepełnosprawnych dyscypliny sportowe. Paradoksalnie, w sytuacji niepełnosprawni osiągają niejednokrotnie bardziej spektakularne sukcesy sportowe niż pełnosprawni.

Opieka nad dziećmi niepełnosprawnymi

Żadna z partii nie proponuje jakichkolwiek działań dotyczących opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi.

Brak zapowiedzi zmian w tym obszarze automatycznie pozwala nazwać zjawisko to dyskryminacją rodziców osób niepełnosprawnych. Osoby te bardzo często przez całą dobę czuwają przy swoich dzieciach. Natomiast w przestrzeni politycznej, czyli uściślając, w świadomości partii politycznych, nie znajdują oni żadnych wzmianek na temat poprawy swojego położenia.

Dostępność opieki zdrowotnej

W 2005 roku PiS zwracało uwagę na zmianę, jakiej musi ulec finansowanie rehabilitacji medycznej osób niepełnosprawnych. Alternatywą dla domów opieki miałyby być długotrwała opieka medyczna wykształconych osób świadczona w domach. Platforma Obywatelska jest za wyszczególnieniem grup społecznych, które byłyby objęte opieką i traktowane na pierwszym miejscu w systemie opieki zdrowotnej. Podnieść należy warunki rehabilitacji zdrowotnej, a także pomoc finansową w tej dziedzinie.

Dostępność opieki zdrowotnej, zwłaszcza specjalistycznej rehabilitacji usprawniającej, jest niezwykle kosztowna. Refundacja państwa w tym zakresie nie jest wystarczająca. Zapowiadane zmiany nie przyniosłyby nic nowego. Dotychczasowe przepisy powinny zostać już dawno zmienione. Mimo różnych inicjatyw, nie wprowadzono efektywnych rozwiązań.

W analizowanych programach wyborczych obu partii, czyli Prawa i Sprawiedliwości oraz Platformy Obywatelskiej, wskazać można minimalne jedynie zapowiedzi zmian adresowanych do środowiska osób niepełnosprawnych. Jawi się to jako dyskryminacja, świadome pominięcie obszarów rzeczywistości, w której funkcjonują inni, zdrowi członkowie społeczeństwa. Najczęściej brak jest konkretnych środków, jakimi poszczególne cele mają zostać osiągnięte.

Podsumowanie

W analizowanych programach, hasłach w kampanii wyborczej i debatach polityków pojawiają się postulaty wprowadzenia nowego ustawodawstwa, udoskonalenia obowiązujących aktów prawnych. Najefektywniejsza byłaby jednak praca ponad podziałami, czyli wdrożenie wielofazowego, bez względu na większość parlamentarną czy partie pozaparlamentarne, działania na rzecz środowiska osób z niepełnosprawnością. W realiach współczesnej polityki urzędniczo jest zasada zwycięzca bierze wszystko. Zwycięstwo daje legitymację do prowadzenia polityki, ewentualnego zawarcia koalicji. Nikt nie rozlicza po wyborach, czy hasła zostały zrealizowane. Nie ma możliwości w polskim prawie wyborczym postawienia do odpowiedzialności konstytucyjnej za niezrealizowanie obietnic w kampanii. Zwycięzca bierze wszystko i decyduje, co zostanie zrealizowane.

Niedostateczne rozwiązania doprowadzają do zjawiska wykluczenia, czyli marginalizacji i ograniczonego udziału jednostki czy grupy społecznej

w danym obszarze rzeczywistości. Rodzi się więc pytanie, czy wykluczenie nie stanowi przejawów jawnej dyskryminacji?

Bibliografia

- Bańkiewicz M. (red), (1996), *Słownik polityczny*, Warszawa
- Chmaj M., Marszałek-Kawa J., Sokół W. (red.), *Encyklopedia wiedzy politycznej*, Toruń
- Kaczmarek J., Krzemiński P., Litwa P., Szymba W. (red.), (2005), *Procesy zmian w okresie transformacji systemowej. Prywatyzacja, restrukturyzacja, rynek kapitałowy*, Kraków
- Kowalczyk K. (2006), *Prawo i Sprawiedliwość – „rewolucyjni konserwatyści”*, [w:] K. Kowalczyk, J. Sielski, (red.) *Partie i grupowania parlamentarne III Rzeczypospolitej*, Toruń
- Kowalczyk K. (2006), *Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej – „partia ludzi sukcesu”*, (w:) K. Kowalczyk, J. Sielski, (red) *Partie i grupowania parlamentarne III Rzeczypospolitej*, Toruń
- Sielski J. (2006), *System parlamentarny*, [w:] K. Kowalczyk, J. Sielski, (red.) *Partie i grupowania parlamentarne III Rzeczypospolitej*, Toruń
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 sierpnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483)
- Wojtaszczyk K. A. (1999), *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, Warszawa
- Żukowski A. (2004) , *System wyborczy do Sejmu i senatu RP*, Warszawa

Źródła internetowe

- <http://www.platforma.org/pl/platforma/> [25.10.2013]
- <http://www.pis.org.pl/main.php> [25.10.2013]
- <https://rownetraktowanie.gov.pl/dyskryminacja-i-mobbing> [12.01.2013]

SUMMARY**Different areas of discrimination. Can we talk about disability discrimination in a political space exemplified by Poland?**

Human rights protection system defines the rights of not only single individuals, but whole groups of society. The political space is a visible area that is not quite „free” from the manifestations of unequal treatment. Examples are, even minimal, noticeable on the political agenda and the electoral environment targeted at people with disabilities foundation program / election. It is worth considering the direction in which this phenomenon should evolve. Both the analyzed programs as well as slogans appearing before the actual announcement of the election campaign and the political debates arise the need for a slogan of the new legislation, or improvements of existing legislation. But it would be most effective work across party lines, the implementation of the multi-phase, regardless of the parliamentary majority and non-parliamentary party, environmental activities for people with disabilities.

Keywords:

disability, discrimination, election program, apolitical program, political party